

BS/138/2009

**ELEKTORATY GŁÓWNYCH
PARTII POLITYCZNYCH:
CHARAKTERYSTYKA POGLĄDÓW**

SPIS TREŚCI

POGLĄDY OGÓLU SPOŁECZEŃSTWA NA TEMAT ISTOTNYCH KWESTII SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH	1
ZRÓŻNICOWANIE POGLĄDÓW W ELEKTORATACH GŁÓWNYCH PARTII POLITYCZNYCH.....	6
CHARAKTERYSTYKA ELEKTORATÓW.....	7
POTENCJALNE ELEKTORATY PARTYJNE NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH.....	16
ANEKS	22

Próbie scharakteryzowania poglądów polskiego społeczeństwa w istotnych kwestiach, powracających w debatach publicznych i politycznych, podejmowaliśmy już kilkakrotnie. Za każdym razem interesowały nas przede wszystkim opinie elektoratów głównych ugrupowań politycznych. Analiza poglądów sympatyków partii, które cieszą się obecnie największym poparciem społecznym, posłużyła nam i tym razem do sporządzenia ich charakterystyki. Spróbowaliśmy także odtworzyć osie podziałów politycznych w Polsce oraz określić na nich pozycje względem siebie elektoratów najważniejszych obecnie partii politycznych.

Przedmiotem naszego zainteresowania były opinie społeczne na temat kwestii światopoglądowych oraz dotyczących wizji ładu społeczno-gospodarczego. Do kwestii tych należą: lustracja, prawna regulacja aborcji, rola Kościoła w państwie, pełnienie przez państwo funkcji opiekuńczych, system podatkowy, walka z bezrobociem, prywatyzacja państwowych przedsiębiorstw, zwalczanie przestępczości kosztem ograniczania swobód obywatelskich, model integracji europejskiej¹.

POGLĄDY OGÓLU SPOŁECZEŃSTWA NA TEMAT ISTOTNYCH KWESTII SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH

Analizę charakterystyk potencjalnych elektoratów poprzedzamy przedstawieniem poglądów całego społeczeństwa na omawiane kwestie, a tam, gdzie to możliwe, pokazujemy zmiany, jakie zaszły w społecznych opiniach w ciągu ostatnich kilku lat.

Ankietowani określali swoje poglądy na każdą kwestię za pomocą 7-punktowych skal, których krańce (1–7) wyznaczały dwa przeciwstawne rozwiązania modelowe, środek zaś (4) oznaczał opinię ambiwalentną.

¹ W komunikacie wykorzystano zagregowane dane z dwóch kolejnych badań: „Aktualne problemy i wydarzenia” (231), 6–12 sierpnia 2009 roku, reprezentatywna próba losowa dorosłych Polaków (N=1041) oraz „Aktualne problemy i wydarzenia” (232), 3–9 września 2009 roku, reprezentatywna próba losowa dorosłych Polaków (N=1086).

Poprzednie badanie poświęcone tej problematyce realizowaliśmy w okresie wyborów do Sejmu i Senatu w 2007 roku. Pokazywało ono, że dobra koniunktura gospodarcza i poprawa warunków życia spowodowały wzrost poczucia bezpieczeństwa ekonomicznego i osłabiły etatystyczne podejście do gospodarki i roli państwa. Powszechne zadowolenie z członkostwa w Unii Europejskiej przyczyniło się do wzrostu poparcia dla pogłębiania procesu integracji europejskiej. Zmniejszył się rygoryzm w myśleniu o prawnej regulacji aborcji i o dopuszczalnych sposobach walki z przestępczością. Uchwycony w naszych badaniach klimat społeczny przełożył się na wyborczy sukces Platformy Obywatelskiej przed dwoma laty.

Od tego czasu wiele się w naszym kraju zmieniło. Polska podobnie jak inne kraje doświadczyła skutków kryzysu finansowego, który spowodował spowolnienie gospodarcze i wzrost bezrobocia w naszym kraju. Sprawilo to, że w społeczeństwie ponownie umocniła się – dominująca także w latach ubiegłych – orientacja etatystyczna. Jednak zmiany w opiniach dotyczących pożądanego kształtu ładu społeczno-gospodarczego, wskazujące na nasilenie postaw etatystycznych, są stosunkowo niewielkie.

Zwiększenie się w ostatnich miesiącach poziomu bezrobocia w Polsce powoduje, że częściej postrzegane jest ono jako problem społeczny wymagający pilnego rozwiązania, rządziej natomiast jako zjawisko, które w niewielkiej skali może być pożyteczne dla gospodarki. Blisko trzy czwarte Polaków (71%) uważa, że bezrobocie jest zjawiskiem szkodliwym, które należy bezwzględnie zwalczać.

W ostatnich dwóch latach nieco wzrosła niechęć do szybkiej prywatyzacji. Zdaniem 70% badanych, należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe. Wzrastająca niechęć do przyspieszenia procesu przekształceń własnościowych jest zrozumiała zważywszy na to, że prywatyzacja nadal dość często kojarzy się z utratą pracy i bezrobociem, a państwowe posady oznaczają – w opinii społecznej – większą pewność zatrudnienia.

W omawianym okresie przybyło zwolenników progresywnej skali podatkowej. Podobnie jak w latach ubiegłych większość Polaków (71%) uważa, że osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy mało zarabiają. Mimo wzrostu poparcia dla progresji podatkowej, nie zmniejszyła się liczba zwolenników podatku liniowego (20%).

Polacy niezmiennie od lat oczekują od państwa odpowiedzialności za bezpieczeństwo socjalne obywateli. Od roku 2007 jeszcze przybyło osób opowiadających się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych. Przekonanie, że państwo powinno zapewniać

obywatelom takie świadczenia społeczne, jak: opieka zdrowotna, szkolnictwo itd., jest niemal powszechne – wyraża je obecnie 86% badanych.

O ile w opiniach dotyczących pożądanego kształtu ładu społeczno-gospodarczego stosunkowo niewiele się zmieniło, o tyle wyraźne zmiany obserwujemy w podejściu do kwestii światopoglądowych i ideologicznych.

Dwuletnie rządy PiS zwróciły uwagę Polaków na nadużycia w pracy organów ścigania i spowodowały większe uwrażliwienie na kwestię ograniczania praw i swobód obywatelskich. Jesienią 2007 roku wśród badanych przeważała opinia, że walka z przestępczością nie może naruszać swobód obywateli. Obecnie – mimo poprawy stanu bezpieczeństwa w kraju – wyraźnie dominuje przekonanie, że z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa zwykłych obywateli: z opinią tą zgadza się 54% ankietowanych, o 13 punktów więcej niż dwa lata temu.

Od roku 2007 wzrosło także społeczne poparcie dla przeprowadzania lustracji. Niemal dwie trzecie badanych (65%, o 7 punktów więcej niż przed dwoma laty) uważa, że osoby pełniące funkcje publiczne powinny składać oświadczenia dotyczące tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL.

Po okresie wyraźnego złagodzenia poglądów, dotyczących prawnej regulacji przerywania ciąży, opinie na ten temat ponownie się zaostrzyły. Ponad dwie piąte ankietowanych (44%, o 7 punktów więcej niż dwa lata temu) skłania się do stanowiska, że przerywanie ciąży powinno być zakazane. Prawną dopuszczalność aborcji popiera co czwarty Polak (25%, o 5 punktów mniej niż poprzednio).

Niezmiennie pozostają społeczne opinie na temat roli Kościoła w państwie. Zdecydowana większość Polaków (84%) uważa, że Kościół powinien być oddzielony od państwa i nie powinien zajmować się polityką.

Stabilne są także poglądy na temat integracji europejskiej. Tak samo jak dwa lata temu 44% ankietowanych opowiada się za ściślejszą integracją państw członkowskich UE. Dążenie do zachowania przez Polskę daleko idącej niezależności w Unii popiera 29% respondentów.

Tabela 1

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych								
	VII 1995	VIII 1996	V 1997	V 1999	IX 2001	III 2003	IV–V 2005	IX–X 2007	VIII–IX 2009
	w procentach								
Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	28	44	44
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	16	15	19
Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	40	30	29
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	16	11	7
Należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe (1+2+3)	-	53	-	57	-	67	75	67	70
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	14	-	17	-	13	8	12	12
Należy prywatyzować szybko i jak największą liczbę państwowych przedsiębiorstw (5+6+7)	-	25	-	17	-	14	8	13	11
Trudno powiedzieć	-	8	-	9	-	6	9	8	7
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	74	74	75	81	90	81	85	83	86
Odpowiedź ambiwalentna (4)	12	11	10	9	4	8	6	8	7
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	10	15	13	8	4	9	7	8	5
Trudno powiedzieć	4	1	1	2	2	2	2	1	1
Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało (1+2+3)	-	-	72	-	76	-	73	67	71
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	-	8	-	6	-	7	7	7
Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów (5+6+7)	-	-	18	-	14	-	15	21	20
Trudno powiedzieć	-	-	2	-	4	-	5	5	2
Bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać (1+2+3)	-	-	-	70	72	73	75	66	71
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	-	-	8	5	6	5	8	9
Istnienie niewielkiego bezrobocia jest pożyteczne dla gospodarki (5+6+7)	-	-	-	19	20	20	18	23	18
Trudno powiedzieć	-	-	-	3	3	1	2	3	2

Tabela 1 (cd.)

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych								
	VII 1995	VIII 1996	V 1997	V 1999	IX 2001	III 2003	IV–V 2005	IX–X 2007	VIII–IX 2009
	w procentach								
Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli (1+2+3)	41	-	-	64	-	56	49	41	54
Odpowiedź ambiwalentna (4)	12	-	-	7	-	9	8	10	11
Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli (5+6+7)	44	-	-	27	-	33	41	47	33
Trudno powiedzieć	3	-	-	2	-	2	2	3	2
Osoby pełniące funkcje publiczne powinny składać oświadczenia dotyczące tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	-	58	65
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	9	10
Osoby pełniące funkcje publiczne nie powinny składać oświadczeń dotyczących tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	20	17
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	13	8
Kościół powinien być od państwa oddzielony i nie powinien zajmować się polityką (1+2+3)	70	79	78	82	80	80	80	83	84
Odpowiedź ambiwalentna (4)	13	8	7	9	6	9	7	5	6
Kościół powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę (5+6+7)	14	13	13	8	12	9	9	9	8
Trudno powiedzieć	4	1	2	2	3	2	4	3	2
Przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń (1+2+3)	-	-	-	36	31	32	25	30	25
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	-	-	23	20	24	17	21	26
Przerywanie ciąży powinno być całkowicie zakazane (5+6+7)	-	-	-	33	36	34	47	37	44
Trudno powiedzieć	-	-	-	9	13	10	11	12	5

Tabela 2

Pary przeciwstawnych stwierdzeń	Wartości średnie na skali 1–7 wśród ogółu badanych	Odchylenie standardowe
(1) Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej	3,62	2,15
(7) Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności		
(1) Należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe	2,30	1,79
(7) Należy prywatyzować szybko i jak największą liczbę państwowych przedsiębiorstw		
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	1,75	1,37
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.		
(1) Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało	2,61	2,21
(7) Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów		
(1) Bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać	2,53	1,96
(7) Istnienie niewielkiego bezrobocia jest pożyteczne dla gospodarki		
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałoby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	3,43	2,34
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli		
(1) Osoby pełniące funkcje publiczne powinny składać oświadczenia dotyczące tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL	2,60	2,11
(7) Osoby pełniące funkcje publiczne nie powinny składać oświadczeń dotyczących tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL		
(1) Kościół powinien być od państwa oddzielony i nie powinien zajmować się polityką	1,77	1,50
(7) Kościół powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę		
(1) Przerwanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	4,55	1,97
(7) Przerwanie ciąży powinno być całkowicie zakazane		

ZRÓŻNICOWANIE POGLĄDÓW W ELEKTORATACH GŁÓWNYCH PARTII POLITYCZNYCH

Opinie dotyczące niemal wszystkich kwestii poddanych ocenie badanych są w istotnym stopniu zróżnicowane w elektoratach głównych partii politycznych. Podobnie jak w latach ubiegłych największe rozbieżności widoczne są w kwestiach światopoglądowych i związanych z oceną przeszłości. Kontrowersje budzi zatem przede wszystkim sposób

prawnej regulacji aborcji. Istotne są także różnice zdań na temat zakresu dopuszczalnego wpływu Kościoła na sferę polityki oraz potrzeby przeprowadzania lustracji. Mimo tych różnic sympatycy wszystkich partii akceptują zasadę rozdziału Kościoła od państwa i opowiadają się za tym, aby osoby pełniące funkcje publiczne składały oświadczenia dotyczące współpracy ze służbami specjalnymi PRL.

Znaczące różnice zdań dotyczą kwestii, czy zwalczanie przestępczości może odbywać się kosztem redukcji praw i swobód obywatelskich. Niemniej jednak we wszystkich elektoratach dominuje obecnie przyzwolenie na ograniczenie swobód obywateli w walce z przestępczością.

Do kwestii budzących największe rozbieżności wśród sympatyków głównych partii politycznych w Polsce należy także rozwój integracji europejskiej.

Opinie elektoratów dotyczące pożądanego ładu społeczno-gospodarczego i rozumienia roli państwa są bardziej do siebie zbliżone. Mimo to można mówić o istotnych statystycznie różnicach poglądów między zadeklarowanymi wyborcami PO a sympatykami pozostałych ugrupowań w kwestii podatków, tempa prywatyzacji oraz pełnienia przez państwo funkcji opiekuńczych. Niezależnie od istotności tych różnic we wszystkich potencjalnych elektoratach przeważa przywiązanie do wizji państwa opiekuńczego, akceptacja progresywnej skali podatkowej oraz poparcie dla ograniczonego tempa i zakresu prywatyzacji.

CHARAKTERYSTYKA ELEKTORATÓW

Platforma Obywatelska. Elektorat tej partii wyróżnia się na tle zwolenników pozostałych ugrupowań stosunkowo najmniej etatystycznym podejściem do gospodarki i roli państwa. Mimo względnego liberalizmu w poglądach na gospodarkę i w myśleniu o zadaniach państwa zdecydowana większość sympatyków tej partii (78%) opowiada się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych. Przekonanie, że to przede wszystkim sami obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie opieki zdrowotnej, możliwości kształcenia itd., wyraża co dziesiąty z nich. Większość wyborców PO (62%) akceptuje progresywną skalę podatkową, choć zwolenników podatku liniowego jest wśród nich relatywnie dużo (29%). Ponad połowa sympatyków tej partii (58%) uważa, że należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe. Za prywatyzacją szybką i obejmującą możliwie największą liczbę państwowych przedsiębiorstw opowiada się nieco więcej niż co piąty z nich (22%). Zwolennicy PO w większości (58%) uważają bezrobocie za zjawisko

szkodliwe i wymagające bezwzględnego zwalczania. Akceptacja istnienia niewielkiego bezrobocia jest wśród nich tylko nieznacznie wyższa niż wśród zwolenników innych ugrupowań (29%).

Elektorat PO jest zdecydowanie bardziej proeuropejski niż wyborcy pozostałych ugrupowań. Możliwie ścisłą integrację państw członkowskich Unii Europejskiej postuluje 61% z nich.

Zwolennicy PO częściej niż sympatycy innych partii zwracają uwagę, że walka z przestępczością nie może usprawiedliwiać ograniczania swobód obywatelskich (39%). Niemniej jednak także wśród nich przeważa przyzwolenie na tego rodzaju praktyki (50%).

Opinie wyborców PO na temat lustracji układają się niemal podobnie jak w całym społeczeństwie – ponad dwie trzecie z nich (69%) uważa, że osoby pełniące funkcje publiczne powinny składać oświadczenia dotyczące tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL. Prawie co piąty zwolennik tej partii (19%) nie widzi takiej potrzeby.

Sympatycy PO nieco wyraźniej niż ogół badanych opowiadają się za rozdziałem Kościoła od państwa (90%). Ich poglądy na temat prawnej regulacji aborcji są nieco bardziej liberalne niż przeciętnie. Odsetek zwolenników legalizacji aborcji (31%) jest wśród nich zbliżony do odsetka osób popierających jej prawny zakaz (33%).

Z przeprowadzonych analiz² wynika, że chęci głosowania na PO w wyborach parlamentarnych sprzyja przede wszystkim poparcie dla pogłębiania integracji europejskiej, sprzeciw wobec angażowania się Kościoła w politykę, akceptacja przyspieszenia prywatyzacji państwowych przedsiębiorstw, a w dalszej kolejności także uznawanie odpowiedzialności obywateli za zapewnienie sobie takich świadczeń, jak: opieka zdrowotna, kształcenie dzieci itd., oraz liberalne stanowisko w kwestii prawnej regulacji przerywania ciąży.

Prawo i Sprawiedliwość. Zwolenników tej formacji łączą i odróżniają od sympatyków pozostałych ugrupowań przede wszystkim opinie w kwestiach ideologicznych, dotyczące miejsca Kościoła w życiu publicznym, prawnej regulacji aborcji oraz lustracji. Choć zdecydowana większość sympatyków PiS (70%) akceptuje zasadę rozdziału Kościoła od państwa, znacząco więcej niż w elektoratach innych partii jest wśród nich zwolenników angażowania się tej instytucji w sprawy państwa i jego politykę (20%). Wyborcy PiS zajmują

² Przeprowadzono analizę regresji logistycznej.

zdecydowanie bardziej restrykcyjne stanowisko niż elektoraty pozostałych ugrupowań w kwestii prawnej regulacji przerywania ciąży. Dwie trzecie z nich (66%) opowiada się za prawnym zakazem aborcji, a zaledwie 15% uważa, że przerywanie ciąży powinno być legalne. Sympatycy PiS wyraźnie częściej niż wyborcy innych ugrupowań są zdania, że osoby pełniące funkcje publiczne powinny składać oświadczenia dotyczące tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL (79%).

Kolejnym charakterystycznym rysem elektoratu PiS jest dystans wobec Unii Europejskiej i postulat pogłębiania integracji europejskiej. Niemal połowa zwolenników tej partii (48%) uważa, że Polska powinna dążyć do zachowania możliwie daleko idącej niezależności w UE. Za ścisłą integracją opowiada się niespełna co trzeci z nich (30%).

Do niedawna znakiem firmowym PiS i jego zwolenników był postulat zaostrzenia walki z przestępczością. Obecnie nie można już powiedzieć, że sympatycy tego ugrupowania kładą szczególny, większy niż wyborcy innych partii, nacisk na problem bezpieczeństwa. Przy czym w ostatnich dwóch latach nie tyle zmieniły się poglądy zwolenników PiS, ile zaostrzyły się opinie w tej kwestii w elektoratach pozostałych ugrupowań i w całym społeczeństwie: wzrosło przyzwolenie na ograniczenie praw i swobód obywatelskich w walce z przestępczością. Stanowisko zadeklarowanych wyborców PiS w kwestii metod zwalczania przestępczości jest na tle sympatyków pozostałych ugrupowań umiarkowane: ograniczenie w tym celu swobód obywateli dopuszcza 55% z nich, a co trzeci (34%) nie wyraża na to zgody.

W kwestiach dotyczących ładu społeczno-gospodarczego i pojmowania roli państwa opinie sympatyków PiS są zbliżone do poglądów elektoratów SLD i PSL. Zdecydowana większość zwolenników tego ugrupowania oczekuje od państwa pełnienia funkcji opiekuńczych (88%), opowiada się za utrzymaniem progresywnej skali podatkowej (75%) oraz bezwzględnym zwalczaniem bezrobocia jako zjawiska szkodliwego (68%). Sympatycy PiS szczególnie często postulują ograniczenie tempa i zakresu prywatyzacji (84%).

Jak wskazują analizy³, na poparcie dla PiS wpływa przede wszystkim dystans do pogłębiania integracji europejskiej, restrykcyjne podejście w kwestii prawnej regulacji aborcji, akceptacja zaangażowania Kościoła w politykę, niechęć do prywatyzacji oraz oczekiwanie od państwa pełnienia funkcji opiekuńczych. W mniejszym stopniu chęć głosowania na PiS uwarunkowana jest także poparciem dla lustracji.

³ Zob. przypis 2.

Sojusz Lewicy Demokratycznej. Zwolenników tej partii wyróżniają spośród sympatyków pozostałych ugrupowań przede wszystkim opinie w kwestiach ideologicznych: miejsca Kościoła w życiu publicznym, prawnej regulacji aborcji oraz lustracji. Zdeklarowani wyborcy SLD silnie wyrażają sprzeciw wobec politycznego zaangażowania Kościoła – pogląd, że powinien on być oddzielony od państwa i nie powinien zajmować się polityką, jest przez nich powszechnie podzielany (93%). Sympatycy Sojuszu zajmują zdecydowanie najbardziej liberalne stanowisko w kwestii prawnej regulacji przerywania ciąży – niemal połowa z nich (48%) uważa, że aborcja powinna być legalna. Wyborcy SLD zdecydowanie rzadziej niż sympatycy pozostałych partii popierają lustrację. Niemniej jednak także i oni częściej są za jej przeprowadzaniem (55%) niż przeciw (33%).

Opinie zwolenników SLD na temat zwalczania przestępczości układają się dość podobnie jak w całym społeczeństwie i niemal tak samo jak w elektoracie PiS. Większość sympatyków SLD (59%) przychyliła się do stanowiska, że walka z przestępczością może usprawiedliwiać ograniczenie swobód obywatelskich.

Poglądy zwolenników SLD na temat modelu ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa są bliskie opiniom sympatyków PiS i PSL. Wyborcy SLD niemal powszechnie (91%) opowiadają się za rozbudowanymi funkcjami opiekuńczymi państwa. Ponad trzy czwarte z nich popiera ograniczenie tempa i zakresu prywatyzacji (77%) oraz utrzymanie progresywnej skali podatkowej (77%). Blisko dwie trzecie (65%) uważa, że bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i wymaga bezwzględnego zwalczania.

Opinie zdeklarowanych wyborców SLD na temat integracji europejskiej sytuują ich po stronie zwolenników pogłębiania współpracy państw unijnych. Możliwie ścisłą integrację w ramach UE postuluje co drugi z nich (51%). Za zachowaniem w UE daleko idącej niezależności opowiada się co trzeci sympatyk SLD (33%).

Jak wynika z analiz⁴, chęć oddania głosu na SLD wiąże się przede wszystkim z poparciem dla prawnej dopuszczalności aborcji oraz ze sprzeciwem wobec lustracji.

Polskie Stronnictwo Ludowe. Elektorat tego ugrupowania można określić jako najmniej wyrazisty spośród wszystkich analizowanych grup wyborców.

Wyobrażenia zwolenników PSL o zasadach porządku społeczno-gospodarczego i roli państwa są dość zbliżone do poglądów sympatyków PiS oraz SLD. Większość

⁴ Patrz przypis 2.

zdeklarowanych wyborców PSL opowiada się za ograniczeniem tempa i zakresu prywatyzacji (73%), bezwzględnym zwalczaniem bezrobocia (73%) oraz utrzymaniem progresji w podatkach od dochodów osobistych (68%). Sympatycy ludowców szczególnie często podkreślają potrzebę pełnienia przez państwo funkcji opiekuńczych (95%).

Opinie sympatyków PSL na temat modelu integracji europejskiej są bardziej podzielone niż poglądy pozostałych elektoratów. Przeważająca część z nich (46%) popiera dążenie do możliwie ścisłej współpracy krajów należących do Wspólnoty, jednak dość liczna jest wśród nich grupa zwolenników utrzymania przez Polskę daleko idącej niezależności w UE (37%).

Poglądy elektoratu PSL na temat roli Kościoła w państwie układają się bardzo podobnie jak wśród ogółu badanych – ponad cztery piąte potencjalnych wyborców tej partii (83%) akceptuje zasadę rozdziału Kościoła od państwa.

W kwestii prawnej regulacji przerywania ciąży zwolennicy PSL zajmują na ogół konserwatywne stanowisko, opowiadając się wyraźnie częściej za jej prawnym zakazem (44%) niż dopuszczalnością (19%).

Opinie sympatyków PSL na temat lustracji nie odbiegają znacząco od przeciętnych: większość z nich (70%) dostrzega potrzebę składania przez osoby pełniące funkcje publiczne oświadczeń dotyczących współpracy ze służbami specjalnymi PRL.

Jedyną cechą, która wyróżnia zwolenników PSL spośród elektoratów pozostałych ugrupowań, jest stosunkowo małe przywiązanie do praw i swobód obywatelskich: na ich ograniczenie w celu skutecznej walki z przestępczością skłonnych byłoby się zgodzić 60% z nich. Tylko niewiele więcej niż co piąty (22%) wyraża odmienną opinię.

Jak wynika z analiz, deklaracjom poparcia dla PSL w wyborach parlamentarnych sprzyja oczekiwanie, że państwo będzie pełnił wobec obywateli funkcje opiekuńcze.

Tabela 3

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach			
	PO	PiS	SLD	PSL
	w procentach			
Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej (1+2+3)	61	30	51	46
Odpowiedź ambiwalentna (4)	20	18	15	16
Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności (5+6+7)	18	48	33	37
Trudno powiedzieć	1	4	1	1
Należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe (1+2+3)	58	84	77	73
Odpowiedź ambiwalentna (4)	17	9	11	13
Należy prywatyzować szybko i jak największą liczbę państwowych przedsiębiorstw (5+6+7)	22	5	11	6
Trudno powiedzieć	3	2	1	8
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	78	88	91	95
Odpowiedź ambiwalentna (4)	12	9	4	3
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	10	3	5	2
Trudno powiedzieć	0	0	0	0
Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało (1+2+3)	62	75	77	68
Odpowiedź ambiwalentna (4)	8	6	3	8
Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów (5+6+7)	29	18	19	24
Trudno powiedzieć	1	1	1	0
Bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać (1+2+3)	58	68	65	73
Odpowiedź ambiwalentna (4)	12	8	12	3
Istnienie niewielkiego bezrobocia jest pożyteczne dla gospodarki (5+6+7)	29	23	23	24
Trudno powiedzieć	1	1	0	0

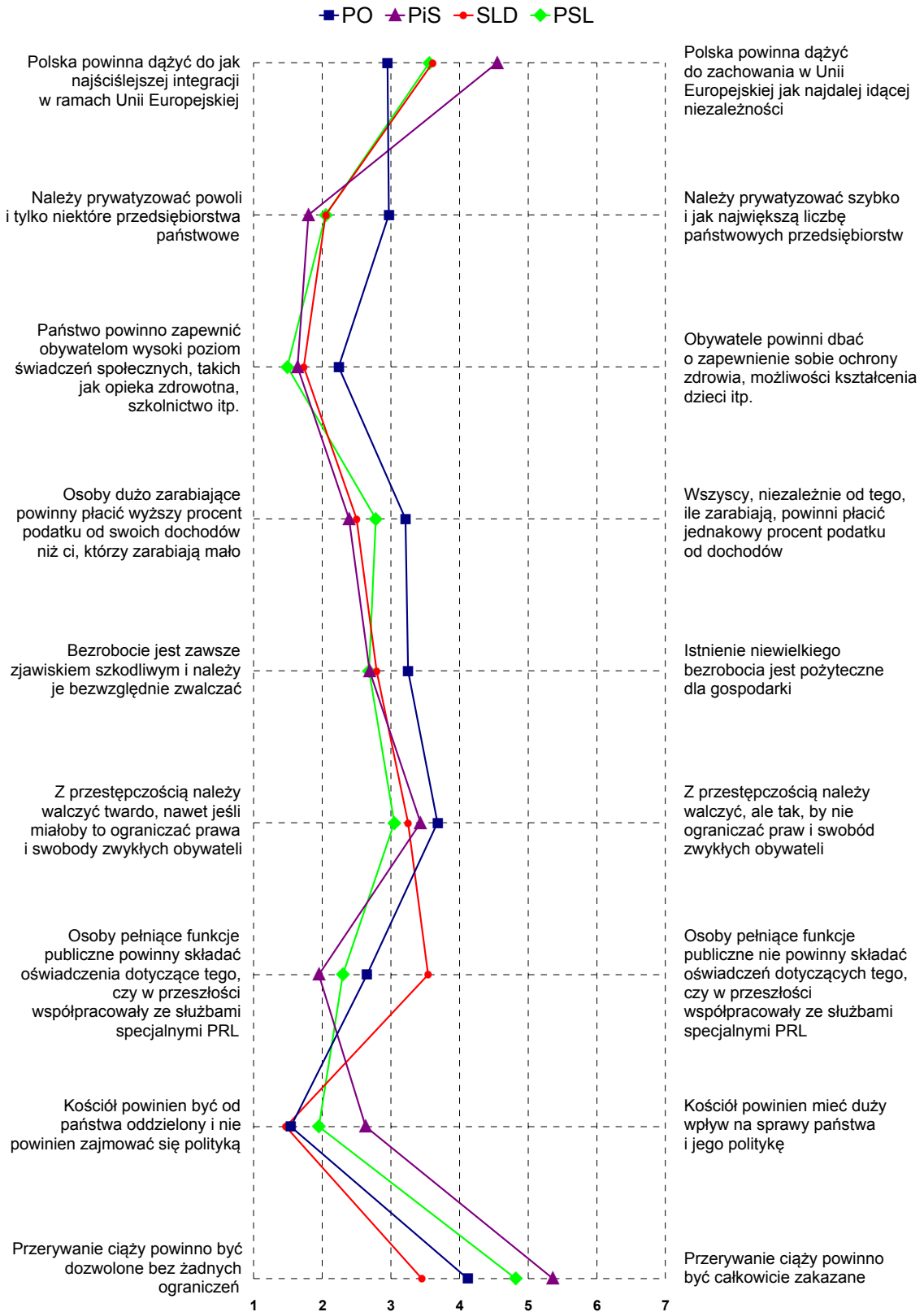
Tabela 3 (cd.)

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1-7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach			
	PO	PiS	SLD	PSL
	w procentach			
Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli (1+2+3)	50	55	59	60
Odpowiedź ambiwalentna (4)	11	11	9	18
Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli (5+6+7)	39	34	32	22
Trudno powiedzieć	0	0	0	0
Osoby pełniące funkcje publiczne powinny składać oświadczenia dotyczące tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL (1+2+3)	69	79	55	70
Odpowiedź ambiwalentna (4)	8	10	11	6
Osoby pełniące funkcje publiczne nie powinny składać oświadczeń dotyczących tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL (5+6+7)	19	8	33	14
Trudno powiedzieć	4	3	1	10
Kościół powinien być od państwa oddzielony i nie powinien zajmować się polityką (1+2+3)	90	70	93	83
Odpowiedź ambiwalentna (4)	5	9	3	5
Kościół powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę (5+6+7)	4	20	4	11
Trudno powiedzieć	1	1	0	1
Przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń (1+2+3)	31	15	48	19
Odpowiedź ambiwalentna (4)	34	15	25	32
Przerywanie ciąży powinno być całkowicie zakazane (5+6+7)	33	66	25	44
Trudno powiedzieć	2	4	2	5

Tabela 4

Pary przeciwstawnych stwierdzeń	PO	PiS	SLD	PSL
	wartości średnie na skali 1–7			
(1) Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej	2,95	4,55	3,61	3,56
(7) Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności				
(1) Należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe	2,97	1,80	2,05	2,05
(7) Należy prywatyzować szybko i jak największą liczbę państwowych przedsiębiorstw				
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	2,24	1,64	1,73	1,49
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.				
(1) Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało	3,21	2,39	2,50	2,78
(7) Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów				
(1) Bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać	3,25	2,69	2,79	2,68
(7) Istnienie niewielkiego bezrobocia jest pożyteczne dla gospodarki				
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	3,68	3,43	3,25	3,05
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli				
(1) Osoby pełniące funkcje publiczne powinny składać oświadczenia dotyczące tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL	2,65	1,95	3,54	2,30
(7) Osoby pełniące funkcje publiczne nie powinny składać oświadczeń dotyczących tego, czy w przeszłości współpracowały ze służbami specjalnymi PRL				
(1) Kościół powinien być od państwa oddzielony i nie powinien zajmować się polityką	1,54	2,63	1,47	1,95
(7) Kościół powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę				
(1) Przerwanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	4,12	5,36	3,45	4,82
(7) Przerwanie ciąży powinno być całkowicie zakazane				

**RYŚ. 1. OPINIE POTENCJALNYCH ELEKTORATÓW POSZCZEGÓLNYCH PARTII.
WARTOŚCI ŚREDNIE NA SKALI 1-7**

POTENCJALNE ELEKTORATY PARTYJNE NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH

Wyrażone na skali opinie elektoratów partyjnych posłużyły nam do wyodrębnienia – za pomocą analiz statystycznych⁵ – trzech osi podziałów politycznych w Polsce. W wyznaczonej przez nie przestrzeni usytuowaliśmy badane elektoraty. Stworzony przez nas model jest jednym z możliwych i z natury rzeczy uproszczonym obrazem polskiej sceny politycznej – odtworzonym na podstawie podziałów jej widowni, nie zaś aktorów na niej występujących. Pozwala on w sposób syntetyczny przedstawić nie tylko pozycję elektoratów względem wyodrębnionych wymiarów, ale przede wszystkim względem siebie wzajemnie. Pierwsza i najważniejsza oś dzieląca elektoraty w syntetyczny sposób pokazuje oczekiwania elektoratów dotyczące ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa. Jej krańce można opisać jako **etatyzm i liberalizm**. Na orientację etatystyczną składa się przywiązanie do modelu państwa opiekuńczego, postulowanie ograniczenia zakresu i tempa prywatyzacji, dezaprobatą nawet niewielkiego bezrobocia oraz postawa egalitarna, wyrażająca się w akceptacji progresywnej skali podatkowej. Opcję liberalną wyznacza sceptycyzm wobec modelu państwa opiekuńczego, postawa propywatyzacyjna, zgoda na istnienie niewielkiego bezrobocia oraz poparcie dla podatku liniowego.

Drugi wymiar dzielący elektoraty można ogólnie określić jako **aksjologiczno-kulturowy**. Odzwierciedla on w znacznej mierze rozumienie terminów „lewica” i „prawica” w naszym kraju i w dużym stopniu określa tożsamość prawicową i lewicową. Jeden z krańców osi można zatem opisać jako konserwatyzm kulturowy, współwystępujący z aprobatą idei rozrachunku z PRL-owską przeszłością. Tworzą go: sprzeciw wobec prawnej dopuszczalności aborcji, akceptacja wpływu Kościoła na sprawy państwa oraz poparcie dla lustracji. Drugi kraniec tego wymiaru można określić jako liberalizm światopoglądowy połączony z dążeniem do przekreślenia politycznej przeszłości. Jest on wyznaczony przez: liberalne stanowisko w sprawie prawnej regulacji aborcji, aprobatę rozdziału Kościoła od państwa oraz sprzeciw wobec lustracji.

Trzeci wymiar pokazuje stosunek elektoratów do integracji europejskiej i europejskich standardów państwa prawa. Skrajne punkty osi dzielącej elektoraty można w pewnym skrócie

⁵ Przeprowadzono analizę czynnikową.

opisać jako **proeuropejskość versus dystans do Europy**. Z jednej strony jest to zatem akceptacja pogłębiania integracji europejskiej i poszanowanie praw i swobód obywatelskich, z drugiej zaś – przekonanie o potrzebie zachowania w UE jak największej niezależności oraz przyzwolenie na ograniczenie praw obywatelskich w walce z przestępczością. Powiązanie obu tych kwestii pokazuje, że integracja europejska rozumiana jest już nie tylko jako proces polegający na ujednoczeniu reguł funkcjonowania gospodarki, ale przede wszystkim jako przyjęcie i upowszechnianie pewnego modelu cywilizacyjno-kulturowego, obejmującego wspólne wartości i standardy prawne.

Ze względu na trudności z czytelnym przedstawieniem na płaszczyźnie trójwymiarowego modelu podziałów politycznych polskiego społeczeństwa, układ elektoratów prezentujemy na trzech odrębnych rysunkach, które uwzględniają każdorazowo po dwa opisane wyżej wymiary.

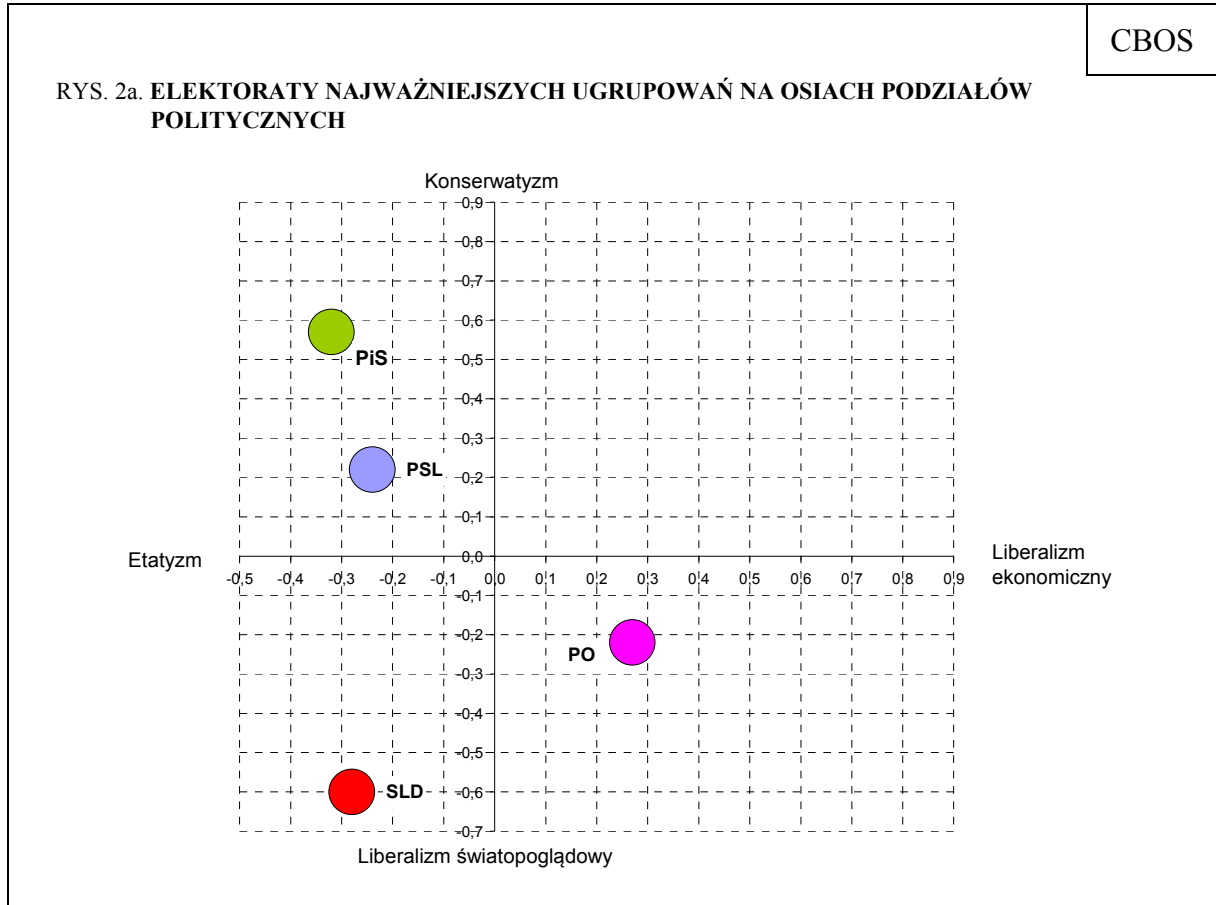
Układ elektoratów w wymiarze etatyzm – liberalizm gospodarczy jest bardzo klarowny. Trzy z czterech analizowanych elektoratów: PiS, SLD i PSL, zajmują niemal takie same pozycje na osi obrazującej myślenie o gospodarce i roli państwa. Oznacza to, że zwolennicy tych partii nie różnią się praktycznie w poglądach na ten temat i można je scharakteryzować jako nastawione etatystycznie. Po przeciwległej stronie znajdują się zdeklarowani wyborcy PO, wśród których jest stosunkowo największe poparcie dla rozwiązań liberalnych. Należy przy tym pamiętać, że choć sympatycy PO prezentują się na tle zwolenników pozostałych ugrupowań jako najbardziej liberalni w kwestiach gospodarczych, także wśród nich przeważa orientacja etatystyczna.

Rozkład elektoratów na osi liberalizm światopoglądowy – konserwatyzm jest najbardziej spolaryzowany. W wymiarze aksjologiczno-kulturowym najbardziej przeciwległe względem siebie pozycje zajmują zatem elektoraty SLD i PiS, przy czym w przypadku obu grup wyborców odległość od środka skali jest bardzo zbliżona. Zwolenników PiS-u można określić jako najbardziej konserwatywnych, natomiast wyborców SLD w zdecydowanie większym stopniu niż pozostałe elektoraty cechuje liberalizm światopoglądowy. Po stronie oznaczającej liberalizm światopoglądowy sytuuje się także elektorat PO. Z kolei wyborcom PSL bliższa jest opcja konserwatywna niż liberalna.

Usytuowanie elektoratów względem trzeciego z wymiarów, ilustrującego stosunek do integracji europejskiej i europejskich standardów cywilizacyjnych, pokazuje, że najbardziej proeuropejski elektorat ma PO. Na przeciwnym biegunie znajdują się zwolennicy PiS: najbardziej sceptyczni wobec rozwoju integracji europejskiej i jej skutków. Po tej samej

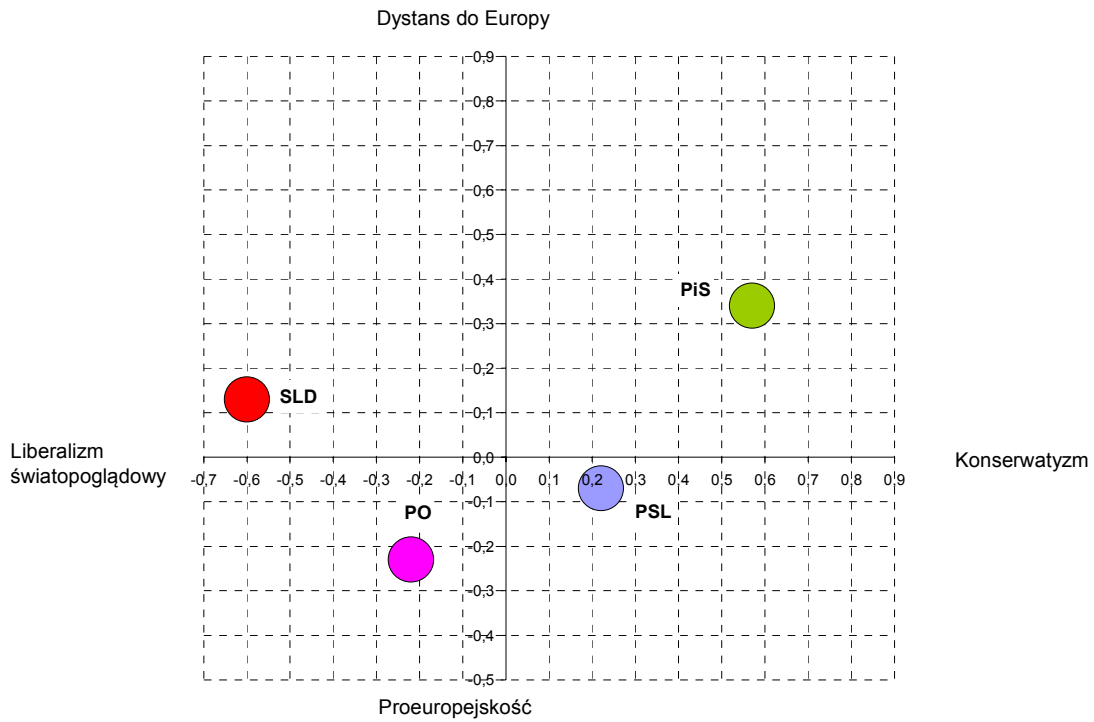
stronie co wyborcy PiS, choć bliżej środka osi, lokuje się elektorat SLD. Z kolei sympatycy PSL zajmują centralną pozycję na skali proeuropejskość – dystans do Europy.

Poniżej przedstawiamy usytuowanie elektoratów poszczególnych ugrupowań względem wymiarów wyznaczonych w analizie.

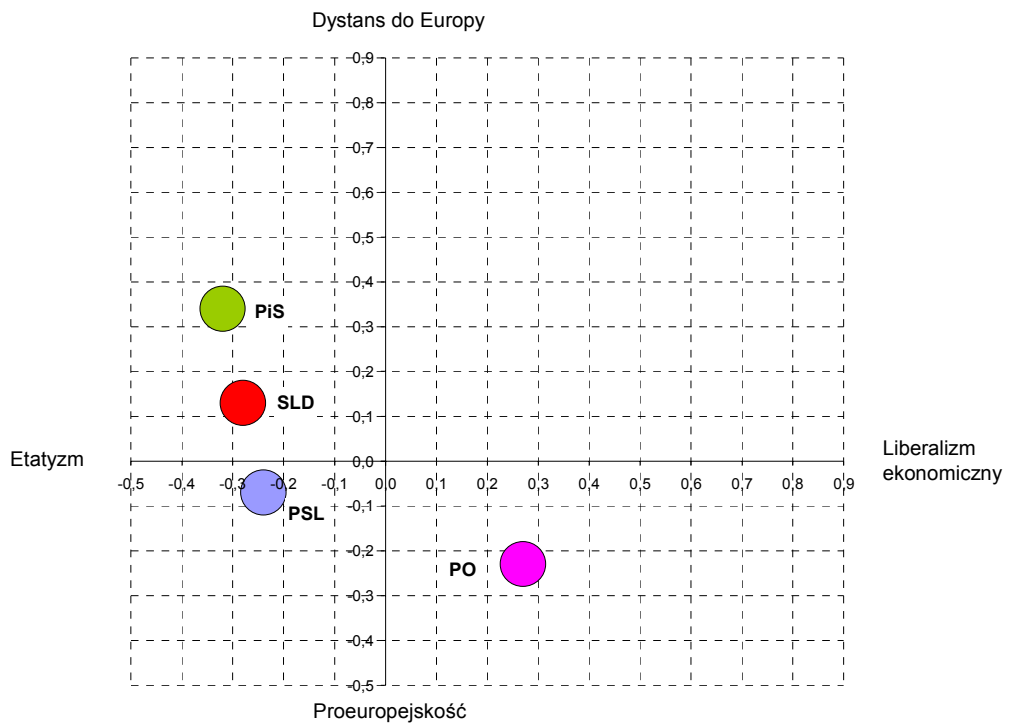
CBOS

RYS. 2b. ELEKTORATY NAJWAŻNIEJSZYCH UGRUPOWAŃ NA OSIACH PODZIAŁÓW
POLITYCZNYCH

CBOS

RYS. 2c. ELEKTORATY NAJWAŻNIEJSZYCH UGRUPOWAŃ NA OSIACH PODZIAŁÓW
POLITYCZNYCH

Zmiana układu na scenie politycznej dokonana przed dwoma laty oraz osłabienie koniunktury gospodarczej w ostatnich miesiącach nie pozostały bez wpływu na społeczno-polityczne postawy Polaków. W ciągu ostatnich dwóch lat można mówić o wzroście rygoryzmu moralnego w polskim społeczeństwie. Bardzo wyraźnie nasiliło się przekonanie o potrzebie bezwzględnej walki z przestępczością, nawet kosztem ograniczenia praw i swobód obywatelskich. Zwiększyła się liczba zwolenników restrykcyjnych regulacji prawnych dotyczących przerywania ciąży. Więcej osób niż dwa lata temu opowiada się za przeprowadzeniem lustracji. Pogorszenie sytuacji ekonomicznej spowodowało natomiast nasilenie postaw etatystycznych. Za coraz bardziej palący problem uznawane jest zmniejszenie bezrobocia w kraju. Umocniło się przekonanie, że państwo powinno pełnić wobec obywateli funkcje opiekuńcze. Wzrosło poparcie dla ograniczenia skali i tempa prywatyzacji oraz utrzymania progresywnej skali podatkowej.

Usytuowanie elektoratów głównych partii politycznych wobec trzech wyłonionych w analizach osi, obrazujących podziały polityczne w Polsce, pokazuje znaczne podobieństwo wyobrażeń zwolenników poszczególnych ugrupowań o zasadach organizacji ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa. Oczekiwania w tej mierze sympatyków PiS, SLD oraz PSL są niemal takie same i zakładają znaczącą rolę państwa w zapewnieniu obywatelom bezpieczeństwa ekonomicznego i socjalnego. Stosunkowo największym liberalizmem w myśleniu o gospodarce i funkcjach państwa wyróżniają się zwolennicy PO. Ze względu na orientacje aksjologiczno-kulturowe skrajne i opozycyjne wobec siebie pozycje zajmują natomiast konserwatywni zwolennicy PiS i liberalni wyborcy SLD. W myśleniu o integracji europejskiej, o jej cywilizacyjnych skutkach największe różnice notujemy między proeuropejsko nastawionymi zwolennikami PO i dystansującymi się wobec Europy sympatykami PiS. Podsumowując można zatem powiedzieć, że Platforma Obywatelska grupuje elektorat o stosunkowo najbardziej liberalnych poglądach na gospodarkę, raczej liberalny światopoglądowo i proeuropejski. Prawo i Sprawiedliwość przyciąga wyborców nastawionych etatystycznie, konserwatywnych światopoglądowo i z rezerwą odnoszących się do pogłębiania procesów integracyjnych. Elektorat SLD można scharakteryzować jako

etatystyczny, wyraźnie liberalny światopoglądowo, raczej dystansujący się od pogłębiania integracji niż proeuropejski. Sympatycy Polskiego Stronnictwa Ludowego są nastawieni etatystycznie, raczej konserwatywni światopoglądowo, natomiast jeśli chodzi o stosunek do integracji europejskiej sytuują się blisko centrum.

Opracowała
Beata ROGUSKA